

Als door een zwaard doorstoken

Voorganger: Ds. Jurjen Zeilstra

Regenboogkerk

i.s.m. de Morgenster en Bethlehemkerk Hilversum

Schriftlezing Oude Testament: Jesaja 61,10 – 62,3

Tweede Schriftlezing: Galaten 3,23 -4,7

Schriftlezing Evangelie: Lucas 2, 33-40

Madonna met kind,
Jan Toorop 1927

Inleiding

Jezus wel of niet aanvaardt is niet om het even. Hij brengt scheiding aan. Dat kan niet anders. Hem volgen gaat mensen die dat willen, wat kosten. Waar zijn boodschap wordt gebracht, komt ook weerstand. Dat is onvermijdelijk, omdat Gods heiligheid zich niet door gerommel van mensen die alleen aan zichzelf denken, klein kan laten maken. Op deze zondag na Kerst worden in de kerk vanouds de martelaren herdacht, de onschuldige kinderen van Bethlehem voorop, maar dan Stephanus en in hun spoor allen die hun leven verloren vanwege hun geloof. Zij hebben niet gezwegen. God heeft hen gekroond.

Prediking

Gemeente van Christus,

een goede vriend van mij heeft me eens gevraagd: ‘Wat zie jij toch in religie? Zonder al die godsdiensten zou de wereld toch veel beter af zijn? Dan hadden mensen in ieder geval veel minder redenen om elkaar telkens weer naar de strot te vliegen.’ Ik moet heel eerlijk zeggen dat ik op zulke vragen niet altijd direct een goed antwoord heb. Want ik kan natuurlijk wel beweren dat de extremistische geweldenaars onder de gelovigen zich vergissen en niet representatief zijn voor het echte geloven en dat heb ik ook gezegd, maar aan de sceptische blik in zijn ogen zag ik, dat ik hem helemaal niet overtuigde. Hij vindt nog steeds dat de wereld zonder religie veel beter af zou zijn.

Gesteld dat we zomaar konden kiezen: Een wereld met of een wereld zonder religie, (iets wat natuurlijk helemaal niet kan, maar ik bedoel het nu even als gedachtenexperiment¹), dan zeg ik jullie eerlijk dat ik vóór een wereld met religie ben, omdat ik geloof dat er, juist in religieuze taal een diepte in het leven beleefd en gedeeld kan worden in allerlei opzichten, die anders niet zou bestaan. Juist deze taal die zich in eerbied tot God wil verhouden, is in staat waarachtigheid aan het licht te brengen en de leugen aan te wijzen. Je bedienen van het taalveld religie is dan een keuze van openstelling voor die diepte. Maar die keuze maakt een mens nooit in een vacuüm. Ons zijn van jongs af aan dingen aangeleerd en afgeleerd en iedere latere keuze staat in het verlengde daarvan. Zo is het met een individueel mens. Zo is het ook met onze gezamenlijk gedeelde cultuur.

Dit alles wil niet zeggen dat de keuze voor religie altijd beter is. De vraag is natuurlijk welke religie en welke aspecten van religie. Het kan heel goed zijn dat je keuze voor atheïsme een bevrijding is van extremisme en dwang en de weg baant voor het *humanum*, de medemenselijkheid als hoogste goed. Laten we niet vergeten dat vroege christenen in de Romeinse wereld voor atheïsten werden aangezien, omdat ze niets wilden weten van de goden en de standbeelden en vaak onmenselijke praktijken waarmee deze werden vereerd.

¹ Vgl. John Lennon, *Imagine*, 1971

De vrijheid om zelf te kunnen besluiten wel of niet in een god te geloven en met het goddelijke bezig te zijn heet godsdienstvrijheid, en is wat mij betreft een onvolprezen hoog goed.

Ondertussen beschouw ik het persoonlijk als mijn opdracht naar vermogen het beste wat ik kan ontdekken uit mijn eigen traditie naar boven te halen, kritisch en oprecht en te onderzoeken en in te zetten als bouwstenen om een gemeenschap op te bouwen waarin lief en leed gedeeld mag worden, in alle eerbied voor het aangezicht van God. Ik hoop erop dat anderen in hun godsdienst hetzelfde proberen. Zo geven wij God de eer en de mensen de ruimte. Het woord 'kritisch' komt van het Grieks 'krinoo' en betekent 'onderscheiden'. Het blijft altijd een leerproces om samen te onderscheiden waar het in het geloof op aan komt. Geloven is nooit het slikken van hapklare brokken of zoete koek, en al helemaal niet tegen heug en meug. Zelf kritisch nadenken hoort erbij. Met lichamelijk of geestelijk geweld je gelijk halen niet.

Maar ik moet eerlijk zijn tegenover mijn vriend en onder ogen zien dat ook onze christelijke traditiestroom is besmet met dwang en veel geweld. Denk alleen maar aan de kruistochten en de godsdienstoorlogen. Er is in de loop der eeuwen in naam van het christendom ontzettend veel onzin verkondigd. In naam van de lieve vrede is onrecht verzwegen. Omwille van de macht van de staat en de status quo van het instituut van de kerk zijn mensen onderdrukt en klein gehouden.

En toch, altijd weer waren er stemmen van hen die zich op de vrede van het Kind van Bethlehem concentreerden. Steeds zijn er ook groepen geweest die de zaligsprekingen van Jezus lazen en die zijn Bergrede wilden verstaan. De eeuwen door heeft de kerk het evangelie geleefd. Tallozen zijn er geweest die hun leven hebben gegeven voor de verkondiging van Gods Woord. Op Kerstochtend kon je nog horen:

Hoe welkom is de vreugdebode
die over de bergen komt aangesneld,
die vrede aankondigt en goed nieuws brengt,
die redding aankondigt en tegen Sion zegt:
'Je God is koning!'²

En ook vandaag nog zingt het profetenboek Jesaja een vreugdelied. Maar wie goed luistert hoort ook de spanning: 'Omwille van Sion zal ik niet zwijgen, omwille van Jeruzalem ben ik niet stil.'³ Lang niet iedereen kon steeds begrijpen waar het ten diepste om ging. Het vreugdelied werd nooit door iedereen meegezongen. Er waren steeds weer tijden dat het veiliger was om je stil te houden, beter om te zwijgen.

Stefanus, zijn naam betekent 'de gekranste', degene die een krans ontving. Hij is, na de onschuldige kinderen van Bethlehem, de eerste die sterft voor zijn geloof. Zijn gedenkdag is 26 december, gisteren. De kinderen van Bethlehem sterven in het Matteüsevangelie door toedoen van koning Herodes de Grote, symbool voor alle geweldenaars in de geschiedenis, die het, zo ziet Matteüs dat, fundamenteel gesproken, in al zijn slachtoffers eigenlijk op Jezus gemunt had.⁴ Daardoor zijn de kinderen van Bethlehem in de christelijke traditie de voorlopers geworden van allen die omwille van Christus sterven. Hun gedenkdag is 28 december, morgen dus.

² Jesaja 52,7.

³ Jesaja 62,1.

⁴ Herodes speelt in dit opzicht in het Matteüsevangelie een symbolische rol. Er zijn geen historische aanwijzingen dat de kindermoord van Bethlehem letterlijk heeft plaatsgevonden.

Voor Lucas is Stefanus de eerste martelaar. 'Stefanus verrichtte dankzij Gods genade grote wonderen en tekenen onder het volk.'⁵ Daar moest wel een reactie op komen. Zoveel goedheid valt niet te verdragen als je het niet wilt zien. Stefanus sterft op verdenking van godslastering door steniging vanwege fanatieke Joden. De latere apostel Paulus is een van hen geweest.⁶

'U zult als door een zwaard doorstoken worden,' het is een profetie als een dolkstoot. Deze woorden worden tot Maria gericht door een oude man in de tempel van Jeruzalem, wanneer Jozef en Maria daar zijn om hun kind aan God toe te wijden en een offer brengen uit dankbaarheid. Het zal je maar gezegd worden als je daar staat met je kind. En deze verwoording van scherpe kant van religie is geen losstaand incident. Hier wordt in mijn oren een antwoord gegeven aan mijn vriend. Juist het goede zal ook geweld losmaken. Dit goede van God, kan niet anders dan ook weerstand oproepen vanwege het kwaad in de wereld. Een keuze is onvermijdelijk als het goede aan het licht komt. Pas op: Dit is geen keuze voor of tegen de kerk, geen keuze voor of tegen Israël, het is zelfs geen keuze voor of tegen geloof of religie. Het gaat om het goede zelf, zoals in het verhaal van de schepping: 'En God zag dat het goed was.' Die zinsnede definieert God. Want wie of wat is God. Hij die het goede aanwijst. God wil het goede omdat het goed is. Niet wat de mensen menen dat God wil is automatisch goed. Het ultieme criterium, om ook geloven kritisch te beoordelen, ligt in het goede zelf.⁷

Simeon en Hanna zijn twee oude mensen in de tempel. Zij zijn voor de evangelist Lucas, de poortwachters van een nieuwe tijd. Het is de tijd van de kerk. Maar die zal niet minder gewelddadig zijn dan de tijd daarvoor. Simeon en Hanna weten dat niet. Zij zijn, net als Zacharias en Elisabeth, vertegenwoordigers van een Jodendom dat uitzielt naar de vervulling van oude beloften. Zo wordt de geboorte van de Zoon van God een drieluik, met op de zijpanelen vier oude mensen. Simeon spreekt als een profeet. Hanna treedt op als een profetes die doet denken aan de moeder van Samuël,⁸ en aan de vrouw van Tobit,⁹ en aan dat handjevol profetessen uit het Oude Testament, vrouwen die de waarheid spraken. Maar die tegen de stroom moesten oproeien om dat te doen.¹⁰

Levens kunnen kruisen. Nooit vergeet ik de knokige gevlekte rimpelige hand van mijn oude tante die, kort voor haar dood, het mollige babyvoetje van mijn pasgeboren dochter vasthield. Die hand van mijn tante had in haar lange leven zoveel gedaan. Het voetje van mijn dochtertje had nog geen stap gezet. Levens die elkaar kruisen. Op eenzelfde wijze, dat is zich Simeon bewust, staat hij daar met de kleine Jezus in zijn armen: 'Laat nu Heer, uw dienaar gaan in vrede...'¹¹ Dit was een geliefd thema van de schilder Rembrandt en vele anderen.

De oude Simeon staat symbool voor een oud Israël dat heeft geleden, gewacht en uitgezien. Maar juist deze profetische figuur, die als een ziener spreekt, waarschuwt de moeder van Jezus dat dit kind een teken is dat zal worden betwist. Dat kan niet anders.

⁵ Handelingen 6,8.

⁶ Handelingen 6-7.

⁷ Dit heet bij Plato het Eutyphro dilemma: 'wordt het vrome (*to hosion*) door de goden bemind omdat het vroom is, of is het vroom omdat het door hen bemind wordt?' Plato, *Verzameld werk*, I, *Eutyphro* 10a, vert. Xaveer de Wim, Kapellen/Baarn 1999, 338-339. Willen de goden het goede omdat het goed is, of is het goede goed omdat de goden het willen?

⁸ 1 Samuël 1-2.

⁹ Tobit 1-2.

¹⁰ Mirjam, Debora, Hulda en de echtgenote van Jesaja. Resp. Exodus 15,20; Richteren 4,4; 2 Koningen 22,14 en Jesaja 8,3.

¹¹ 'Nunc dimittis' Lucas 2, 29-32.

Met dit kind gaat een opdracht van Godswege gepaard en die brengt scheiding. De inhoud van die opdracht negeren, betekent afwijzing. Dat horen wij niet graag, maar het is wel zo. Afgelopen zomer hadden we in de Protestantse gemeente Hilversum een preken-serie over radicale Jezuswoorden. Op 5 juli hoorden we van Jezus deze woorden:

Denken jullie dat ik gekomen ben om vrede te brengen op aarde?

Geenszins, zeg ik jullie, ik kom verdeeldheid brengen.¹²

Vandaag klinken die woorden nog meer ongerijmd dan afgelopen zomer. Immers met Kerstfeest zong, uit hetzelfde Lucasevangelie, het hemelse engelenleger bij de geboorte van deze zelfde Jezus: 'Eer aan God in de hoogste hemel en vrede op aarde voor alle mensen die hij liefheeft.'¹³ Maar vandaag al worden we gewaarschuwd. Denk niet dat deze boodschap overal ter wereld vanzelf in goede aarde valt.

Lucas heeft bij het geboorteverhaal van dit mensenkind, dat ook de Zoon van God is, al in gedachten dat hij gekruisigd wordt. Dit kind dat gekomen is om hemel en aarde te verbinden, is een teken, en een teken vindt zowel instemming als dat het wordt weersproken. Ooit, toen al eeuwen geleden, rond 700 v.Chr., sprak de grote profeet Jesaja vergelijkbare woorden:

[De Heer van de hemelse machten] zal een heiligdom zijn, maar ook de steen waaraan men zich stoot, de rots waarover de twee koningshuizen van Israël struikelen, de valstrik en het net waarin de inwoners van Jeruzalem verstrikt raken.¹⁴

Mensen zullen voor hun overtuiging uit moeten komen. Zij zullen telkens weer voor de keuze worden gesteld. Niet straffeloos wordt het heilige met de voeten getreden. Keuzes hebben consequenties. Maria is de moeder van een kind dat een teken is. En het kan niet anders, zij lijdt met hem mee.¹⁵ Maria is Mirjam, is Vrouwe Sion, is symbool voor het volk dat ontvangt. Later is zij symbool geworden voor de kerk, die weliswaar Christus ontvangt, maar zelf ook onderscheid moet leren maken tussen de weg van de vrede en de weg van geweld. Het zwaard van Maria staat symbool voor beproeving en onderscheiding¹⁶

Jezus wel of niet omarmen en aanvaarden is niet om het even. Hij brengt scheiding aan. Dat kan niet anders. Hem volgen in het goede gaat mensen die dat willen, wat kosten. Waar zijn boodschap wordt gebracht, komt ook weerstand. Reken daar op. Dat is onvermijdelijk, omdat Gods heiligheid zich niet door gerommel van mensen klein kan laten maken. Mijn vriend vindt nog steeds dat de wereld zonder religie veel beter af zou zijn. Dat is zijn goed recht. Aan mij de opdracht iets van het geloof zichtbaar te maken dat hem doet beseffen dat de kerk een middel kan zijn, en Godsvertrouwen een voedende wortel voor gerechtigheid en vrede.

Amen.

¹² Lucas 12,51. Vgl. Brown, R.E., *The Birth of the Messiah. A Commentary on the Infancy Narratives in the Gospels of Matthew and Luke*, New York /London 1993, 460. Vgl. preek Zondag 5 juli 2020 met thema 'Gekomen om een vuur op aarde te ontsteken.' Zie:

https://drive.google.com/file/d/16fhTfOZ1CNY93T_Z2LqtNs-_YSh7Butc/view?usp=sharing

¹³ Lucas 2,14.

¹⁴ Jesaja 8,14.

¹⁵ Bovon, F., *Evangelisch-Katholischer Kommentar zum neuen Testaments*, III/1, *Das Evangelium nach Lukas (Lk. 1,1-9,50)*, Neukirchen/Vluyn 1989, 146-151, i.z. 148. Zelfs in Maria's eigen leven worden scherpe momenten van onderscheiding en keuze zichtbaar gemaakt. Vgl. Lucas 8,21 en 11,28.

¹⁶ Ezechiël 14,17.

Uitzending en zegen

Weet het gezegende mensen te zijn. We leven in de Kersttijd, niet alleen letterlijk, maar ook figuurlijk. Gods liefde straalt op jullie af. Een ieder van ons mag deze weerspiegelen aan de mensen om je heen, heel persoonlijk, de mensen gegeven op jouw levensweg.

De genade van onze Heer Jezus Christus,
de liefde van God,
de gemeenschap van de Heilige Geest,
is met jullie allen.

